

Radovan Čokorilo, Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja, Novi Sad, Srbija

Grk Milana, Filozofski fakultet, Novi Sad, Srbija

Rajko Kuljić, Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja, Novi Sad

PEDAGOŠKO UMEĆE TRENERA KAO FAKTOR SPORTSKOG POSTIGNUĆA

Uvod

U radu se razmatra značaj pedagoškog umeća trenera za sportsko postignuće sportista i nužnost kontinuiranog jačanja i razvijanja njegovih pedagoških kompetencija. Pedagoško umeće trenera se shvata i proučava kao kompleksnu sintezu naučnih znanja trenera, njegove organizaciono metodičke umešnosti i ličnih osobina i sposobnosti. Uslovno, može se govoriti o dva kriterijuma pedagoškog umeća trenera (Čokorilo, 1998):

- Pedagoško-psihološki koji obuhvata stabilno interesovanje prema sportskim aktivnostima, sportske sposobnosti i stvaralački odnos prema sportu, moralno-voljne osobine...)
- Sportski koji obuhvata dosetljivost, diferencijalnu osetljivost, sposobnost uopštavanja pedagoških zakonomernosti..)

Mnogi autori definišu trenera kao vodeći karakter u razvoju karijere sportiste (Tušak i Tušak, 2001, Krevsel, 2001, Martens, 1990; Gumersan (Gummerson), 1992; Sabok (Sabock), 1985; prema Dimec i Kajtna, 2009). Takođe, trenažni proces se definiše i kao stvaranje kulture razvoja i atmosfere nastave i učenja (Everd, Selman, 1989; prema Dimec i Kajtna, 2009). Trener se na taj način profilise kao izuzetno važna figura u procesu postizanja uspeha sportiste.

Glavna determinanta kvaliteta rada u sportu su, bez sumnje, stručni kadrovi. A osnovni stručni kadar u sportu jesu treneri. Trener, kao osoba s opsežnim stručnopedaškoim i trenažno-metodičkim znanjima i osoba koja razume naučni i stručni rad, usmerava pripremu i trening sportista radi njihovog celovitog usavršavanja i postizanja najviših sportskih rezultata. Treneri neposredno određuju i upravljaju procesom treninga i predstavljaju prvi i najvažniji činilac strateškog opredeljenja za kvalitetan rad u sportu (Milanović i sar., 2006).

Odgovarajuća stručna sprema trenera i ostalih stručnih kadrova u sportu osnovna su pretpostavka kvaliteta rada u sportu. Trenerski posao je, s obzirom na sve veće zahteve i potrebe savremenog sporta, jedino moguće kvalitetno obavljati ukoliko trener oseća sigurnost i zadovoljstvo radnog mesta (Milanović i sar, 2006).

Takođe, ne manje važno - treneri i ostali stručni kadrovi, s obzirom na veliki porast naučnih i stručnih informacija, ubrzanog razvoja tehnologija sportske pripreme i opštih obrazovnih trendova, izazovima kvaliteta rada i konkurentnosti na globalnom sportskom nivou mogu uspešno odgovoriti isključivo ukoliko se stalno i doživotno obrazuju i usavršavaju. Paradigma doživotnog obrazovanja i usavršavanja jedan je od ključnih temelja ugrađenih u pojam i koncepciju upravljanja i osiguravanja kvaliteta. U tom smislu potrebno je omogućiti trenerima doškolovanje, redovno pohađanje

seminara, radionica, stručnih i naučnih konferencija, pristup najnovijoj literaturi i praćenje svetskih trendova u području sporta Milanović i sar., 2006).

Dakle, da bi se osigurala potrebna kvaliteta rada u spomenutim oblastima primenjene kineziologije, a komparativne prednosti kineziološke edukacije, sporta i sportske rekreacije iskoristile na najbolji mogući način treba, pored ostalog, stalno držati pod kontrolom postignuto i istovremeno pronalaziti rešenja za nove izazove, što se bez dobro obrazovanih kadrova ne može očekivati. Naprotiv, potrebno je u obrazovanju budućih stručnjaka osigurati adekvatno stručno, metodičko, antropološko i metodološko obrazovanje. To je razlog i zbog koga je na postizanju kvaliteta odnosa između edukatora i učesnika u nastavnom procesu, trenažnom procesu, procesu telesnog vežbanja potrebno obezbediti povezanost dve glavne komponente i to (Findak i Neljak, 2006):

1. **strukturne komponente** (obrazovanje nastavnika, trenera; njihovo stručno usavršavanje; normativna ishodišta njihovog rada i dr)

2. **procesne komponente** (usklađenost cilja i zadataka programa sa sadržajima, s metodičkim organizacionim oblicima rada, metodama rada, interakcija edukatora i učesnika, atmosfera za vreme nastave, treninga, fizičkog vežbanja i dr.

Trener koji poseduje kompetencije u različitim aspektima pedagoškog delovanja kritički razmišlja o sebi i svojoj trenažnoj praksi, menja i unapređuje svoja ponašanja i kreira podsticajno okruženje u timu može očekivati da će sportska postignuća mladih sportista biti pozitivna. Neophodno je da trener kontinuirano tokom svog rada usavršava svoja znanja u cilju jačanja svojih pedagoških kompetencija, a značajnu ulogu u njegovom pedagoškom razvoju ima menadžment obrazovanja sportske organizacije. Ideja koja deluje kao kohezivna sila između menadžera i zaposlenih jeste učenje kao prirodna čovekova potreba i način razvijanja potencijala i postizanja ličnog blagostanja, ali istovremeno i obaveza sportske organizacije. To je jedini način na koji ona može da osigura opstanak u ekonomiji znanja ali i zdrav razvoj i visoka profesionalna postignuća mladih sportista (Grk, 2010).

Kohezivna sila razvoja sportske organizacije na temelju obrazovnog menadžmenta svakako je pedagoško ali i stručno permanentno usavršavanje trenera kao centralne ličnosti sportske organizacije. Opisan model razvoja sportske organizacije zasnovane na menadžmentu obrazovanja ima pozitivne refleksije na svim nivoima: treneru se omogućava da stekne neophodne kompetencije a samim tim i samopoštovanje (kao posledica percepcije lične kompetencije) i osećaj zadovoljstva u ulozi trenera što za posledicu ima adekvatne vaspitne uticaje na razvoj sportiste i stvaranje uslova za njegovu samorealizaciju, ali i njegov profesionalni uspeh, što će se opet reflektovati na sportsku organizaciju u vidu sticanja profita i njenog daljeg prosperiteta (Grk, 2010).

Cilj ovog rada je da se analiziraju dosadašnja istraživanja o značaju pedagoškog obrazovanja trenera za sportska postignuća i o razvoju njihovih pedagoških kompetencija. Postavljena je jedna alternativna hipoteza, dakle da se u većini istraživanja iskazuje potreba za pedagoškim obrazovanjem trenera i da značajnu ulogu u tome imaju odgovorne institucije. Namera je da se na osnovu sinteze dobijenih

rezultata doprinese definisanju strategije za sistemski pristup obrazovanju sportskih trenera i razvoju njihovih pedagoških kompetencija.

Materijal i metod

S obzirom na cilj, predmet i problem i paradigmu istraživanja primenjena je metoda teorijske analize. Osnovni gnoseološko-logičko-metodološki postupak je racionalni, razumski. Podaci su prikupljeni tehnikom analize sadržaja savremenih istraživanja navedenog predmeta proučavanja.

Rezultati i diskusija

Nash i Sproule (2009) su ispitali prolazak devet vrhunskih trenera fudbala, hokeja i plivanja u Velikoj Britaniji kroz različite faze njihove karijere. Ispitani treneri nisu nisu pridavali veliku važnost formalnom obrazovanju za razvoj njihove karijere, ali su isticali da je umrežavanje sa drugim trenerima i razmena iskustava bilo od suštinskog značaja za njihov napredak.

Neš i Sproul su zaključili da postoji "potreba za podrškom i negovanjem mreža između trenera u lokalnom i regionalnom nivou" (str. 135)

Evans i Light (2007) govore o tri načina na koja treneri razvijaju svoje profesionalne kompetencije: a) **učanjem kroz iskustvo** - treneri razvijaju svoje stavove i znanja o treniranju kroz stalno angažovanje u trenažnoj praksi, priznajući da iskustvo formira važan deo njihovog profesionalnog razvoja. Slabosti ovog pristupa su što se uči pomoću pokušaja i pogrešaka, treneri se često oslanjaju na tzv. „znanstvena znanja“ ili „prećutna znanja“ koja obično funkcionišu na nivou instinkta ili intuicije. b) **formalnim obrazovanjem**- koje obično podrazumeva kratke intenzivne kurseve koji vode formalnoj kvalifikaciji u formi sertifikata počev od najniže kvalifikacije do akreditovane licence na nacionalnom ili međunarodnom nivou.. Međutim, veliki broj naučnika dovodi u pitanje mogućnost da takvi programi mogu zadovoljiti razvojne potrebe trenera. Ipak, uprkos tendencijama razvoja koučinga čini se da se iskustvo i dalje posmatra kao okosnica razvoja stručnosti trenera. Iskustvo samo po sebi ne može dovesti do napretka u učenju. U prilog tome, autori s pravom navode tvrđnju Bela (1997, prema Evans i Light, 2007): „Bilo bi olakšanje da poverujem da sama trenažna praksa može podići kompetencije trenera na viši nivo stručnosti. Nažalost, to nije slučaj. Da bi razvio svoje profesionalne kompetencije i postao bolji u svom poslu, trener mora da učini više od prostog obavljanja svog posla (str.135)“ c) **akcionim istraživanjem**- koje u poslednje vreme privlači pažnju istraživača (iako je odranije primenjivano u obrazovanju i fizičkom vaspitanju, ali ne i u sportu) budući da pruža mogućnost za vredan i strukturisan način korišćenja trenerskog iskustva u svrhu njegovog profesionalnog razvoja. Refleksije koje podrazumevaju akciona istraživanja omogućavaju treneru da planski i smišljeno koristi sopstveno iskustvo i na taj način promišljeno i svrsishodno razvija svoje kompetencije.

Čokorilo i Grk (2010) su sprovedi istraživanje u cilju sagledavanja nivoa i strukture samoprocene pedagoške kompetencije trenera i njihovog stava prema pedagoškom osposobljavanju na 102 trenera 17 različitih sportova. Rezultati ukazuju da

treneri imaju pozitivan stav prema pedagoškom osposobljavanju, a autori navode da je latentnu strukturu pedagoške kompetencije trenera moguće shvatiti kao kontinuum od nekompetentnosti do kompetentnosti. Faktorskom analizom izdvojena su dva faktora. Prvi faktor imenovan kao *Faktor pedagoške kompetentnosti* definišu sledeće varijable: doživljaj kompetentnosti u pedagoškom delovanju, odgovornost za kvalitet odnosa sa sportistima, osećaj sigurnosti u ulozi trenera, kreativnost, uverenost u mogućnost uticaja na sportiste i zadovoljstvo trenerskim pozivom. Drugi faktor imenovan kao *Faktor pedagoške nekompetentnosti* definišu varijable: osećaj nesigurnosti, nekvalitetan odnos sa sportistima i kao posledica toga doživljaj tereta uloge trenera. Izdvojeni faktori su u jakoj negativnoj korelaciji što ukazuje da je pedagoška kompetentnost trenera, shvaćena kao kontinuum, sačinjena od dva zasebna prostora. Takođe, utvrđena je jaka pozitivna korelacija između subjektivnog osećaja pedagoške kompetencije trenera i njihovog stava prema pedagoškom osposobljavanju.

Kuljić, Čokorilo i Grk (2010) su ispitali relacije između socio-profesionalnog statusa trenera (pol, starost, stepen obrazovanja, godine iskustva, uzrasna grupa koju treniraju, vrsta sporta) i subjektivnog doživljaja pedagoške kompetencije kao osnovnog izvora njegovog pedagoškog osposobljavanja. Utvrđene su statistički značajne razlike u samoproceni pedagoške kompetencije trenera u odnosu na pol i stepen obrazovanja i godine trenerskog iskustva. S druge strane, nisu utvrđene statistički značajne razlike u subjektivnom doživljaju pedagoške kompetencije trenera u odnosu na uzrasnu grupu sportista i vrstu sporta i godine trenera. Kao najfrekvencije izvore pedagoškog obrazovanja treneri navode fakultet, pedagoško-psihološku literaturu i iskustva iz prakse.

Grk (2010) je ispitala relacije između uslova za pedagoško usavršavanje trenera koje pruža sportska organizacija i svesti o značaju pedagoške kompetentnosti u radu trenera. Rezultati servej istraživanja sprovedenog na 102 trenera sa područja južno-bačkog okruga ukazuju na pozitivnu korelaciju između uslova koje sportska organizacija pruža treneru u pogledu njegovog pedagoškog usavršavanja i njihove svesti o značaju pedagoške kompetentnosti u njihovom radu. Treneri su generalno nesvesno kompetentni iako se svest o pedagoškoj kompetentnosti kreće u kontinuumu od nesvesne nekompetentnosti do nesvesne kompetentnosti. Iako su uglavnom zadovoljni brigom sportske organizacije za njihovo pedagoško usavršavanje, oni izražavaju potrebu za većim brojem kurseva i seminara za trenere nego što je slučaj.

Zaključak

U radu su analizirana dosadašnja istraživanja o značaju pedagoških kompetencija trenera za sportska postignuća sportista i mogućnostima njihovog razvoja. Potvrđena je alternativna hipoteza istraživanja o značaju pedagoškog obrazovanja i ispoljenoj potrebi za njim od strane trenera. Najvažniji rezultati istraživanja sadržani su u sledećem: postoji izražena potreba za umrežavanjem trenera na lokalnom i regionalnom nivou radi razmene pozitivnih iskustava u cilju razvoja njihovih profesionalnih kompetencija; neophodno je trenere osposobiti za primenu akcionih istraživanja u trenažnoj praksi i za samoprocenu sopstvenih ponašanja, postupaka i emocija, odnosno naučiti ih da koriste sopstveno iskustvo u svrhu razvoja kako na ličnom tako i na profesionalnom

nivou; činjenica da pedagoška kompetentnost trenera predstavlja kontinuum govori da ju je moguće razvijati, a činjenica da korelira sa stavom prema pedagoškom obrazovanju govori da treneri imaju razvijenu svest o potrebi za obukom, ali im nedostaje inicijative; Prilikom koncipiranja strategija i programa obuke, naročito metodičkog pristupa, ne treba izgubiti iz vida razlike između osećaja sopstvene komeptencije trenera u odnosu na pol, stepen obrazovanja i trenerski staž; Sportska organizacija je značajan faktor u razvoju njihovih kompetencija u smislu stvaranja uslova za obuku; Ispoljena potreba za pedagoškim obrazovanjem govori da treneri očekuju pomoć društva u svom profesionalnom razvoju, a mogu biti i indikativne za nedovoljnu razvijenost takve podrške u sistemu.

Literatura

1. Bloom, G., Durand-Bush, N., Schinke, R., & Salmela, J. (1998). *The importance of mentoring in the development of coaches and athletes*. International Journal of Sport Psychology, 29, 267-281.
2. Blundell, D. & Cunningham, P. (2008) Making room for the community sport coach, in Ross, A. & Cunningham, P. (eds.) *Reflecting on Identities: Research, Practice and Innovation*. London: CiCe, pp. 705 – 712.
3. Čokorilo, R., Grk, M. (2010). *Samoprocena pedagoških kompetencija trenera*. U: Krsmanović, B., Dolga, M., Haraši, T. (Ur.), 18. Međunarodni simpozijum „Ekologija, sport i zdravlje mladih“ (str), Novi Sad: Novosadski maraton.
4. Čokorilo, R. (1998). *Pedagogija sporta*. Beograd: Viša škola za obrazovanje trenera.
5. Dimec, T. Kajtna, T. (2009), *Psihološke karakteristike mlađih i starijih trenera*, Kineziologija 41, 2:172-180
6. Evans, R.J., Light, L., Richard (2007). *Coach development through collaborative action research: A rugby coach's implementation of game sense pedagogy*. Asian Journal of Exercise & Sports Science 4 (1), (1-7);
7. Findak, V., Neljak, B. (2006). *Kvaliteta rada u područjima edukacije, sporta i sportske rekreacije*. U: Findak, V. (Ur.), Zbornik radova 15. Ljetnje škole kineziologa Republike Hrvatske (16-26), Zagreb: Hrvatski kineziološki savez.
8. Grk, M. (2010). *Pedagoške kompetencije trenera u organizaciji koja uči*.U: Mikalački, M. (Ur.), 1. Međunarodni naučno-stručni skup studenata “Mladi o sportskoj nauci i struci” (str. 49-57), Novi Sad: Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja Univerziteta u Novom Sadu.
9. Milanović, D. i sar. (2006). *Kvaliteta rada u sportu*. U: Findak, V. (Ur.), Zbornik radova 15. Ljetnje škole kineziologa Republike Hrvatske (35-48), Zagreb: Hrvatski kineziološki savez.
10. Kuljić, R., Čokorilo, R., Grk, M. (2010). *Socio-professional status of coaches and subjective experience of pedagogical competence*. In: Simović,

- S. (Ed.), 2nd International Scientific Conference(str.), Banja Luka: Faculty of physical education and sports.
11. Nash, C., Sproule, J. (2009). *Career development of expert coaches*. International Journal of Sport Science&Coaching, 4(1), 121-139;
  12. Trudel, P., & Gilbert, W. (2004). *Communities of Practice as an Approach to Foster Ice Hockey Coach Development..* In D. J. Pearsall & A. B. Ashare (Eds.), *Safety in Ice Hockey: Fourth Volume.* (pp. 167-179) West Conshohocken, PA: ASTM International.
  13. Trudel, P. & Gilbert, W. (2006). *Coaching and coach education.* In D. Kirk, M. O'Sullivan, & D. McDonald.(Eds.), *Handbook of Research in Physical Education.* (pp. 516-539), London: Sage.
  14. Werthner, P., & Trudel, P. (2006). *A new theoretical perspective for understanding how coaches learn to coach.* The Sport Psychologist, 20(2), 198-212.

PEDAGOGICAL SKILLS OF COACHES AS A FACTOR OF SPORTS ACHIEVEMENT

Pedagogical skills of coaches understand and study as a complex synthesis of coaches' scientific knowledge, their organizational and methodical efficiency and the personality traits and abilities. The paper discusses the importance of the pedagogical skills of coaches for sports achievement of athletes and necessity of continuing to strengthen and develop their pedagogical competence. It also assesses the opportunities and needs of pedagogical education of coaches in our and methodical implications of previous findings on this issue.

By Analysis and synthesis of previous research we found that the coach and his pedagogical skills, has played a leading role in the development of an individual athlete and his professional development. An important role in the development of his pedagogical competence has its own meta-analysis of behavior, relationships with athletes and their own training practice. Also, the coaches expressed the need for pedagogical knowledge, and we believe that the pedagogical education of coaches is imperative of development of modern sport, and through training of trainers for self-assessment of pedagogical competence, as the best guarantee of future results.

Key words: *pedagogical competencies, pedagogical education, socio-professional status, athletes.*